

Az új orosz katonai doktrínáról

Nem sokkal a tavalyi év vége előtt, 2014. december 26-án Vlagyimir Putyin elnök ellenjegyzésével látta el az Oroszországi Föderáció új katonai doktrínáját,¹ ami felváltotta a 2010 februárjában elfogadott korábbi dokumentumot.² Mára ugyanis az ország több és a korábbtól eltérő jellegű konfliktussal terhelt biztonsági környezetben találja magát, a globális erőviszonyokban strukturális változások mentek végbe, és így a katonapolitikai helyzet világviszonylatban is megváltozott. Szükséges volt tehát a változásokat egy olyan stratégiai dokumentumban is rögzíteni, amely egyértelműen megnevezi a fenyegetések forrását és az azokra adandó válaszokat. Az elemzés a 2010-es és a 2014-es doktrínát hasonlítja össze, jellemezve ennek során a Kreml-beli biztonságpercepciók változását is, valamint ezzel szoros összefüggésben a stratégiai környezet Oroszországot is érintő átalakulását.

A változtatásokat legfőképpen az olyan külső strukturális változások ösztönözték, mint az „arab tavasz” és a szíriai polgárháború tanulságai, Irak és Afganisztán instabilitása, illetve az ukrán válság következményei. Ez utóbbi konfliktus többszörösen és igencsak negatívan érinti Oroszországot. Közvetlen pszichológiai hatása mellett komoly gazdasági, diplomáciai és belpolitikai problémákat is okozott a testvérállamban (*bratszkoje goszudarsztvo*) zajló háború és az orosz fél abban való érintettsége. Az azonban figyelemreméltó, hogy az orosz Biztonsági Tanácstól (*Szovjet Bezopasznosztyi*), amely a szövegen dolgozott, már 2013 júliusában megrendelték a módosítást, tehát a stratégia nem kizárólagosan az ukrainai események hatását tükrözi. Igaz, az Oroszország elleni szankciók és az országnak a G8-ból való ideiglenes kizárása is sietségre készítették a munkába bevont szerveket. A változások előjelei már a megelőző években is érezhetők voltak, mivel már korábban egyértelművé vált az Oroszország és az Egyesült Államok közötti kapcsolatok elmérgesedése, a reset-illúzió vége.

A 2010-es katonai doktrína szerkezetén lényegében nem változtattak, és a megállapítható változtatások mellett ez mondható el a tartalomról is. Ugyan a pontosítások és a kiegészítések révén hangsúlyeltolódás figyelhető meg néhány kérdésben, de ezek nem jelentenek döntő változást.³ Formailag tulajdonképpen ez nem is új doktrína, hanem az előző pontosítása (*utocsnyenyije*), ahogyan ezt az elnöki honlapon is olvasni lehet.⁴

Az azonosságokat tekintve elmondható, hogy megmarad a doktrína védelmi jellege, tehát az, hogy csak minden lehetséges békés eszköz kimerítése után kerülhet sor a fegyveres erők bevetésére. Az atomfegyverek bevetettségének feltételén sem módosítanak, legalábbis a szöveg nyilvános változatában nem, azonban, elődjéhez hasonlóan, ezzel a dokumentummal kapcsolatban is megfogalmazódnak olyan vélemények, hogy egy titkos záradék is tartozik hozzá. A nukleáris fegyverek tehát az ország ellen hagyományos fegyverekkel történő támadás esetén is bevethetőek maradnak, de a preventív csapás lehetősége továbbra sem került be a doktrínába. Mi több, elődjével ellentétben a regionális konfliktusok tekintetében a doktrína már nem hivatkozik nukleáris csapás lehetőségére. Olybá tűnik, hogy az atomfegyver-potenciált és bevetésének lehetőségét elegendőnek tartja az orosz vezetés az elrettentés politikájához – e lehetőséget kellőképpen kifejezésre juttatta, hogy Putyin elnök az utóbbi hónapokban többször is emlékeztette az orosz atomtőreire a nemzetközi közösséget. Az új doktrína fogalmakat tárgyaló alpontjába bekerül ugyanakkor a „nem nukleáris elrettentő rendszer” definíciója, amelynek gyakorlati tartalma nem válik világossá.

A nemzetközi biztonsági környezet jellemzése gyökeresen megváltozott. A 9. pont a következőképpen szól: „A globális versengés felerősödik, az államközi és régióközi együttműködésben a fe-

¹ Az Oroszországi Föderáció katonai doktrínájának szövegét lásd [Военная доктрина Российской Федерации](#). *Szovjet Bezopasznosztyi*, 2014. 12. 26.

² Az Oroszországi Föderáció korábbi katonai doktrínájának szövegét lásd [Военная доктрина Российской Федерации](#). *Szovjet Bezopasznosztyi*, 2010. 02. 05.

³ McDermott, Roger: [Putin Signs New Military Doctrine: Core Elements Unchanged](#). *Eurasia Daily Monitor*, Volume 12, Issue: 2. 2015.01. 06.

⁴ [Президент утвердил новую редакцию Военной доктрины](#). *kremlin.ru*, 2014.12. 26.

szültség, az értékorientációk és a fejlődési modellek közti versengés válik meghatározóvá, a gazdasági és a politikai fejlődési folyamat instabilitása – mind globális, mind regionális szinten – jelen van. Fokozatosan megy végbe a befolyás újraelosztása a gazdasági növekedést és politikai vonzást képviselő új centrumok javára.” Manifesztálódik tehát az az orosz világnézet, hogy jelenleg az államok közti globális verseny és ebből következően a konfrontáció a politikai realitás, amit az eltérő értékek és a fejlődési modellek között feszülő ellentétek mozgatnak.

A korábbi dokumentum esetében leginkább két rész, a már említett, a nukleáris fegyverek bevetettségéről szóló passzus és a NATO, mint első számú veszélyforrás említése váltott ki jelentősebb nemzetközi visszhangot. Az új doktrínában a NATO keleti bővítése jelentette veszély továbbra is az elsők között szerepel. A fogalmakat tekintve továbbra is megmarad a veszély (*opasznoszty*) és a fenyegetés (*ugroza*) megkülönböztetése. Kérdés persze, hogy ez mennyiben bír politikai jelentőséggel, miután a dokumentum a NATO terjeszkedését és globális funkciókkal való felruházását nevezi veszélynek, nem a szervezetet magát. Bár az előző dokumentum még a lehetséges partnerek között említette a NATO-t, a 2014-es verzióban erről már nincsen szó, mindössze az egyenrangú felek közti méltányos párbeszédet említi meg a dokumentum. A felsorolt külső veszélyek között gyakran találunk utalást az Egyesült Államokra, valamint annak Azonnali Globális Csapásmérő (*Prompt Global Strike*) programjának részeként létrehozott katonai képességekre, amely ugyan elsődlegesen a ballisztikus rakéták nem állami célpontok elleni alkalmazására irányul, de Moszkvában a jelek szerint mégis aggodalmat szül.⁵ Ezekben a vonatkozásokban a kompromisszumra való készség vagy a békülékenység hangnemét nem lehet kiolvasni a szövegből.

A külső veszélyeket sorolva megmaradt a „külföldi kontingensek számának növelése az Oroszországgal (vagy szövetségeseivel) határos államok területén”, de kiegészítésre került azzal, hogy ez „többek között katonai és politikai nyomásgyakorlás céljából” történik. A „nemzetközi radikális fegyveres csoportok” mellett a külföldi tulajdonú katonai magánvállalatok is bekerültek ebbe a kategóriába.

Három új pont is megjelent a külső veszélyek között. Egyrészt az információs háború, ami a konfliktusokban jelentős szerepet játszik, és a már említett új biztonsági környezetet jellemzi. A 12. pontban van szó erről: veszélyt jelent „az információs és kommunikációs technológiák olyan, a nemzetközi jogba ütköző és katonapolitikai célok megvalósítására irányuló felhasználása, ami a szuverenitás, a politikai függetlenség vagy az állam földrajzi egységének megbontására irányul, és veszélyezteteti a nemzetközi közösség egészének biztonságát, valamint a globális és regionális stabilitást is”. Másrészt a „színes forradalmakkal” kapcsolatos félelmek is megjelennek, amit hiba volna kizárólag az ukrajnai helyzetnek tulajdonítani, hiszen több mint egy évtizede kezdődött tendenciákhoz köthető, és az azóta folyamatosan hangoztatott orosz panaszok sorába illeszthető. A színes forradalmakra a következőképpen utal a szöveg: „Az Oroszországi Föderációval határos államokban olyan rezsimek létrehozása, többek között a legitim államhatalmi szervek megdöntésével, amelyek politikája fenyegeti az Oroszországi Föderáció érdekeit.” Továbbá veszélyként jelenik meg a „külföldi államok és szövetséges erők különleges szerveinek és szervezeteinek Oroszország ellen irányuló felforgató (bomlasztó) tevékenysége, munkája” is. Az utóbbi két elem (színes forradalmak; külső erők felforgató tevékenysége) végső soron egy Kreml-beli rezsimeváltás vélt vagy valós lehetőségére is utal.

Veszélyként fogalmazódik meg továbbá az ország területi integritásának megsértése és az országgal szembeni területi követelések kérdése is. Ezek eddig is szerepeltek a felsorolt fenyegetések között, ám nehéz nem észrevenni, hogy éppen a Krím-félsziget Oroszország általi elcsatolása ad fokozott aktualitást ezeknek, tekintve, hogy Kijev és a nemzetközi közösség nagy része nem fogadja el a történeteket.

A fentebb említett aspektusok, így az egyenrangúságon alapuló viszony hiányolása, a legitim orosz államérdekek érvényesülésének elvárása, a nyomásgyakorlás kifogásolása nem csak az utóbbi hónapokban jelentek meg következetesen az orosz államfő, a politikusok és felsővezetők beszédeiben.⁶ Ez a retorika végigkísérte megnyilvánulásait az elmúlt években, és nem nevezhető új keletűnek.

⁵ Trenin, Dmitri: 2014: *Russia's New Military Doctrine Tells It All*. *Eurasia Outlook*, Carnegie Moscow Center, 2014. 12. 29.

⁶ Így véli például Szergej Lavrov külügyminiszter is. [Лавров назвал санкции против России попыткой смены режима в стране](http://www.vedomosti.ru). *vedomosti.ru*, 2014. 12. 16.

Belső fenyegetésként tartják számon, és az előző doktrínában még nem szerepelt „*a lakosságra, elsősorban annak fiatal rétegére gyakorolt információs befolyásolás*”, amelynek a dokumentum szerint az a célja, hogy „*aláássa a honvédelemhez kötődő történelmi, lelki és patrióta tradíciókat*”, valamint az „*etnikai csoportok közötti és társadalmi feszültségek, az extrémizmus, az etnikai és a vallási gyűlölet vagy ellenségeskedés kiprovokálása*”. Beszédesebb, hogy a dokumentum többször is utalást tesz az információs-kommunikációs tér fontosságára, illetve az ebben megjelenő kihívások belpolitikai vonzataira.

A katonai konfliktusok jellemzésénél három új vonás került be a dokumentumba, „*az irreguláris katonai formációk és külföldi katonai magánvállalatok részvétele katonai fellépésekben*”, a „*közvetett és aszimmetrikus módszerek alkalmazása*”, valamint a „*külső finanszírozású és irányítású politikai erők, civil mozgalmak felhasználása*”. Utóbbi pontnál közvetlen összefüggést vélhetünk felfedezni az általában csak „*külföldiügynök-törvénynek*”⁷ nevezett elnöki rendelettel, melyet 2012 kora nyarán hoztak a 2011–2012-es választási ciklus tüntetéshulláma után – több másik, erősen korlátozó rendelkezéssel együtt – annak érdekében, hogy a külföldről finanszírozott civil szervezeteket listára vegyék, s ezzel ne csak a működésüket felügyelhesse az állam, hanem tulajdonképpen ellehetetlenítse azok létezését.

Oroszországnak a katonai konfliktusok megfékezésére és megakadályozására irányuló feladatai között szerepel „*az állam, a társadalom és az egyének erőfeszítéseinek egyesítése az Oroszországi Föderáció megvédésére; olyan intézkedések kidolgozása és megvalósítása, amelyek az Oroszországi Föderáció állampolgárainak katonai-patrióta nevelését és a katonai szolgálatra való hatékonyabb felkészítését célozzák*”.

Megjelennek a szövegben a szövetségesek is. Figyelmet érdemel, hogy a partnerországok körének kiszélesítésénél a BRICS-országcsoport (Oroszország mellett Brazília, India, Kína és a Dél-Afrikai Köztársaság) is helyet kap, ami nemcsak azért érdekes, mert az előző dokumentumban nem szerepelt, hanem azért is, mert rámutat arra, hogy a doktrína valójában nem tisztán a katonai stratégiáról szól. A 2010-es verzióban nem kerül említésre,⁸ a jelenleg érvényesben viszont már az áll, hogy Oroszország az ázsiai és csendes-óceáni térség új, regionális biztonsági modelljének kiépülését kívánja előmozdítani. A térség beemelése arra enged következtetni, hogy az orosz vezetés úgy véli, az elkövetkezendő években a világpolitikában az euro-atlanti térség dominanciája csökken, és a hangsúly egyre inkább eltolódik a csendes-óceáni térség felé, amiből Moszkva nem akar kimaradni, sőt szeretne az új világrend kialakításában konstruktívan részt venni. A védelempolitika területén Oroszországgal együttműködő országok között Fehéroroszország mellett immár Abházia és Dél-Oszétia is szerepel, s ezeket a *de facto* államokat a doktrína egyenesen a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetét és a Független Államok Közösségét is érintő, a szövetségi kapcsolatok kiépítését és fejlesztését tárgyaló szövegrészben említi. Mára már el is készültek azok a doktrína születésének idején még tárgyalási fázisban lévő szerződések Chinvalival és Szuhumival (a dél-oszét és az abház vezetéssel), melyek szinte minden lehetséges vonatkozásban szorosabbra fűzik Oroszország és a dél-kaukázusi kváziállamok közötti kapcsolatot.

Feltétlenül meg kell említenünk végül a haderőt érintő belső strukturális változásokat is, amelyekre a doktrína maga is reflektál. Az eddiginél nagyobb hangsúlyt kap többek között a katonai képességek, azon belül is a mozgósítási képesség fejlesztése. Ehhez a doktrína a különböző területek és szervek működésének összehangolását jelöli ki fő feladatként. Többek között előírja, hogy szükséges „*a gazdaság és a helyi szintű öngazgatási szervek mozgósítási készségének olyan szinten tartása, hogy háborús időben a szükséges feladatok megoldására képesnek bizonyuljanak*”.

A 2010 februárja óta eltelt években jelentős, a reformtörekvéseket visszavetítő hatást gyakorolt e területre, hogy 2010 végén leváltották Anatolij Szergyukov védelmi minisztert, aki igen ambiciózusnak tekintett haderőreformba vágott bele még 2007 végén. A 2008-as orosz–grúz háború tanulságait is felhasználva Szergyukov még arra törekedett, hogy az orosz hadsereg egy állandó készenlétben lévő önkéntes, hivatásos hadsereggé váljon, jelentősen csökkentve a besorozottak arányát a haderőben.⁹ Tekintve, hogy a jelenlegi doktrína nagy hangsúlyt helyez az egész társada-

⁷ Hivatalosan 121-es számú szövetségi törvény (2012. 07. 20.), [федеральный Закон от 20.07.2012 N 121-ФЗ "О внесении изменений в отдельные законодательные акты российской федерации в части регулирования деятельности некоммерческих организаций, выполняющих функции иностранного агента"](#) (принят ГД ФС РФ 13.07.2012). [kremlin.ru](#), 2012.07.20.

⁸ Rácz András: *Az Orosz Föderáció új katonai doktrínája. Nemzet és biztonság*, 2010. 3. sz. 92–94. o.

⁹ Grätz, Jonas: *Russia's Military Reform: Progress and Hurdles*. *CSS Analyses*, No. 152, Center for Security Studies,

lom megfelelő katonai-patrióta nevelésére, ez aligha fogható fel a szergjukovi irányvonal következetes továbbviteleként. A reformok többi elemének kifejtésétől ugyan most eltekintünk, de említésre érdemes, hogy a 2014-es katonai doktrínában ezzel együtt hangsúlyosan viszik tovább mind a már a 2010-esben is megjelent modernizációs igényt, mind az önellátás képességének és a megfelelő szintű készültségnek a tökéletesítését.

Következtetések

Összegzésképpen elmondható, hogy a nemzetközi sajtóban sok helyen visszaköszönő,¹⁰ az új doktrína agresszív vá válását vélelmező nézetek csak részben¹¹ helytállóak a korábbi dokumentummal való összehasonlítás fényében. Inkább azt láthatjuk ennek alapján, hogy a Kreml-beli biztonságértelmezést legelőször is világosabb fogalmi keretbe foglalták, miközben a külső veszélyek és fenyegetések mellett az Oroszország belpolitikájába való beavatkozás (rezsimváltás kikényszerítése), továbbá állampolgárainak és egész társadalmának külföldről jövő befolyásolása is jelentős figyelmet kapnak az új doktrínában. Prioritásként kezeli a dokumentum a fegyveres erők mozgósítási képességének javítását és a védelmi képességek fejlesztését is. A partnerek és a fenyegetések tekintetében hangsúlyeltolódást figyelhetünk meg, hiszen, bár igaz, hogy már az előző doktrínában is benne volt a Nyugattal kapcsolatos fenyegetettség-percepció, de akkor még a kapcsolatok fejlesztésére is határozott törekvést mutatott Oroszország. Az új verzióból azonban az utóbbi igény hiányzik. Egyértelmű tehát, hogy a dokumentum inkább a veszélyek és fenyegetések forrásaként tekint a Nyugatra, eközben pedig más, eurázsiai szövetségesei felé néz.

A várakozásokkal ellentétben az „új típusú” avagy „hibrid” háború, mint fogalom, nem került be a doktrínába – leszámítva a már idézett részeket az információs hadviselés fontosságáról és potenciáljáról. Ezzel szemben szerepel benne az igen ködös „nem nukleáris elrettentés” fogalma. Oroszország az elmúlt évek kül- és belpolitikai tapasztalatait fogalmazta újra, illetve a médiában is sokszor hangoztatott sérelmeinek és államérdekeinek adott újfent hangot azzal, hogy a megváltozott körülményekhez adaptálta alapvető védelempolitikai-stratégiai dokumentumát oly módon, hogy abban a Nyugatot fenyegetésként és nem követendő mintaként jeleníti meg.

Zürich, April 2014.

¹⁰ Blank, Stephen: [Russia's Military Doctrine Reflects Putin's Paranoia and Siege Mentality](#). *Eurasia Daily Monitor*, Volume 12, Issue 2. 2015.01.06.

¹¹ Az orosz-grúz kapcsolatok szempontjából például biztosan negatívan csapódik le minden olyan orosz lépés, ami Abháziát és Dél-Oszétiát államként kezeli.